

OKRUGLI STOL

OKRUGLI STOL

PASTORALNI DJELATNIK I KULTURA

„Okrugli stol“ održan je treći dan poslije podne, a njime je upravljao dr. Anton *Benvin*, profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci. Budući da sudionici „okruglog stola“ nisu dali napismeno svoje odgovore, učinio sam sažetke njihovih intervencija prema magnetofonskom zapisu.

Uvodnu je riječ za „okrugli stol“ održao dr. Josip *Turčinović*. Obradio je temu „Kršćanin i Crkva u našim kulturnim razmedima“.

Josip *Turčinović* je u uvodu dao pregled tematike kroz povijest, posebno u odnosu na Zapad, a posebno u odnosu na Istok. Na stvaranje i razvoj naše kulture utjecali su i Zapad i Istok. Mi smo bili u sredini. S Istoka je do nas došao utjecaj Bizanta i islama. Potom je *Turčinović* govorio o ulozi Crkve u kulturi danas. Danas su značajne dvije pojave koje su se počele rađati u prošlom stoljeću: a) selo se raspada, b) raste osjećaj za jedinstvo Crkve unutar slavenske ideje. U prošlom stoljeću počinje se pojavljivati fenomen *grada*. Do tada smo imali samo gradiće, varošice. S time u vezi nastaje problem radništva (socijalna problematika). Danas, nakon velikih izmjena u ovom stoljeću, imamo posve izmijenjenu socijalnu strukturu.

Mi smo osim toga danas snažno pod utjecajem i onoga što obilježuje cijeli svijet: socijalizam, marksizam, amerikanizacija i slično. Nalazimo se u psihološkoj situaciji nerazriješena odnosa: 1) sa sistemom (socijalizam, Jugoslavija) i 2) s drugim narodima oko nas. Ne samo u Crkvi nego i u cjelokupnoj našoj kulturi (likovno i sve ostalo stvaralaštvo) neke velike teme, koje inače zaokupljaju današnji *planetarizirani* svijet, svjetsku civilizaciju, u nas, na našem prostoru, naprosto nisu prisutne. Nema ih. Ni u svijesti nije na primjer prisutan problem naoružavanja, problem razvijenih i nerazvijenih, problem populacije planete, problem očovječivanja, problem ekologije... Nadalje i prava čovjeka ne postavljaju se kod nas onako kako su ona postavljena na Drugom vatikanskom saboru. Kod nas je taj problem još uvijek u funkciji partije, grupe. Nadalje, rastvaranje ideologija, itd... Neka su od tih pitanja već preživjela, mrtva. Još jedan znak: koliko ima kod nas zbiljske analize svjetskog zbivanja, konstruktivne stvarne kritike i antikritike? Duboki problem ovog trenutka je i ovaj: koliko je stvarno problem nove generacije (mladi) i naš problem, problem prisutan u pastoralu? Kako danas oblikovati mlada čovjeka? Očigledno, to je prvenstveni zadatak pastoralnog radnika u današnjem svijetu, na ovom našem prostoru.

Zakoračili smo u svijet koji je pluralističan. U tom svijetu Crkva ima nezamjenjivu ulogu, evangelizatorsku ulogu. Ulogu otkrivanja dimenzije etike i podarivanja onog što joj je dano dolaskom Isusa Krista. Uloga sakramenata u svijetu danas. Nadahniteljska uloga Crkve na području kulture danas se radikalno nameće, radikalnije nego ikad ranije. Prema Crkvi se suvremeni čovjek upitno postavlja. Pita: Što je to spašen čovjek? U čemu je spasenje?

S obzirom na cjelokupnu prošlost Crkva se u današnjem svijetu pojavljuje kao čuvarica drevne kulturne baštine. Ono čime ona nadahnjuje kulturu i dalje ostaje: liturgija, kateheza, cjelokupan njezin pastoral... cjelokupna njezina evangelizacija.

U odnosu na Crkvu u našem prostoru Crkva ima danas više šansi nego ih je ikada imala. Tisak koji je silno razvijen ima izvanredno važnu ulogu. Tisak ima u današnjoj Crkvi ovdje središnju ulogu.

Naša je Crkva svjesna svoje autentičnosti. U njezinoj je tradiciji ekumenizam duboko prisutan. Njeza treba osobito na ovom prostoru brižno gajiti.

Poslije uvodnog izlaganja dr. Josipa Turčinovića govorio je dr. Anton *Benvin*, organizator i upravitelj „okruglog stola”. On je rekao:

1. Ovaj teološko-pastoralni tjedan posvećen je nečem u čemu živimo, mičemo se i jesmo, a o čemu možda mislimo malo, svakako manje nego bi nam bila dužnost. Zagrebački Bogoslovni fakultet iskupio je dio zajedničkog duga „znacima vremena” istaknuvši kulturu kao *temu* naše zaokupljenosti ovdje.

2. Dosad je o glavnoj temi dosta rečeno. Na ovom „okruglom stolu” u žarište promatranja u odnosu na kulturu istupa pastoralni djelatnik (tj. u prvom redu svećenik-prezbiter, biskupijski ili redovnički, ne isključujući dakako druge kategorije pastoralaca, od laika pa do biskupa).

3. O njegovoj zglobnoj poziciji unutar crkvenog organizma i raznolikim implikacijama progovoriti će sad nekolicina naših poznatih javnih radnika.

Da vam ih predstavimo:

1. Mons. dr. Đuro *Kokša*, pomoćni biskup zagrebački, dugogodišnji ravnatelj Hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, čovjek široke erudicije, od naše BKJ imenovan u Papinsko vijeće za kulturu.

2. Dr. Branko *Fučić* iz Rijeke, izvanredni član JAZU, stručnjak za srednjovjekovnu umjetnost, prvo ime naše glagoljske epigrafije, ove godine dobitnik Herderove nagrade, na čemu mu čestitamo.

3. Prof. Ljiljana *Matković-Vlašić*, istaknuta osoba u našoj lijepoj književnosti (pjesnik i pisac), poznata kao autor pokoncilski angažiranih rasprava i knjiga.

4. Prof. o. Marijan *Gajšek* DI, akademski slikar, likovni umjetnik, profesor crkvene umjetnosti na Filozofsko-teološkom institutu DI u Zagrebu, studirao u Rimu i Parizu.

5. Gđa Lojzika *Ulmann* iz Vinkovaca, također naša poznata umjetnica, u posljednje vrijeme zauzeta oko problema „pastoralne kulture”.

6. Dr. Drago *Šimundža* iz Splita, urednik „Crkve u svijetu” i profesor na Teologiji u Splitu, koji nam se jutros predstavio značajnim predavanjem.

7. Mons. Joško *Šantić* iz Hvara, generalni vikar biskupije, ranije višegodišnji rektor splitske Bogoslovije.

8. Dr. Marijan *Jurčević* iz Rijeke (dominikanac), profesor riječke Bogoslovije i dugogodišnji kateheta mladih intelektualaca Rijeke.

9. Dr. Želimir *Puljić* profesor sarajevske Visoke bogoslovne škole, rodom iz Hercegovine, znalac pedagoških i psiholoških znanosti.

10. Ing. arh. Krešimir *Tičić* iz Zagreba, samostalni projektant koji se okušao u scenskom stvaralaštvu unutar crkvenih priredbi.

Dopustite da prvo pitanje postavim mons. *Kokši*:

1. *Kako je i koliko naša kršćanska kultura prisutna u evropskim razmjerima?*

2. *Kako ocjenjujete šanse kršćanstva da pridonese budućoj kulturi naših prostora?*

Na to je pitanje mons. *Kokša* odgovorio opširno. Godine 1945, reče, Evropa je otišla u dva dijela, u Zapadnu i Istočnu Evropu. Što se tu dogodilo? Da bismo to mogli shvatiti, podsjetit ću vas na jednu veliku riječ Benedetta Crocea. On reče: „Perche non possiamo non dirci cristiani?” Svi smo mi kršćani. B. Croce je bio idealista. Druga je glasovita rečenica Spenglera koji napisao knjigu „Untergang des Abendlandes” (Propast Zapada), a treća je stvar razbijanje Evrope 1945. i njezino ujedinjavanje koje se dogodilo na kršćanskim temeljima (socijalisti su došli kasnije). Evropu su počele ujedinjavati Njemačka, Francuska i Italija, dakle pretežno katoličke zemlje. Ta se Evropa u posljednje vrijeme proširuje. Izvan Evrope postoje i u Africi i u Aziji nastojanja koja se inspiriraju na nastojanjima ujedinjavanja Evrope, pa se i oni pokušavaju ujedinjavati na temeljima frankofonske ili anglofonske kulture.

Nadalje od svjetskog značenja su i događaji koji su pomaknuli svjetska žarišta. Nekad su žarišta svjetske kulture bili Berlin i London. Poslije rata Berlin pada a London pušta svoje mjesto Washingtonu i New Yorku.

Nakon dekolonizacije Evropa se našla u novoj situaciji prema kojoj mora voditi računa.

Crkva je od francuske revolucije imala dvije-tri faze (nacionalno industrijska revolucija, kultura). Najlakše surađujemo na kulturnom području. Ako nešto poduzimamo na socijalnom i nacionalnom planu, nama se to predbacuje kao politika.

Nakon pozitivizma (spor Crkve i znanosti) nastao je veliki pokret obraćenja osobito u Francuskoj (Charles Peguy i drugi koji su Francuskoj toliko značili). U Rusiji je važnu ulogu odigrao Dostojevski. On se nametnuo i zapadnoj kulturi (ruski roman). Prije 1917. godine Rusija ima velikih ljudi koji su snažno utjecali na svijet oko sebe, kao što su bili Vjačeslav Ivanov, Nikolaj Berdjajev. Taj pokret ide preko Pasternaka i Solženjicina dalje, sve do naših dana. To je sve blago koje su Rusi mogli dati. Sličan pokret imamo i u drugim zemljama, npr. u Španjolskoj Michele Unamuno itd.

Kršćanstvo tih ljudi koji su se obratili na kršćanstvo, na katolicizam, bili su od svjetskog značenja, a za Crkvu su bili nelagodni. Ti su ljudi smatrali da su slobodni. Znači koliko je problema bilo s Mauriacom, a Peguy se obratio u zadnjim trenucima. To je što se tiče književnosti.

Trebalo bi još posebno govoriti o umjetnosti. Tražeći duhovno umjetnici su do-

šli do apstraktne umjetnosti. To je bi dug proces na dnu kojeg su bila religiozna pitanja. Taj je proces osobito važan u Njemačkoj (Brucke, Kantinski i drugi).

Imate i danas velikih imena u umjetnosti u svijetu koji su okrenuti prema duhovnom. Za glazbu ne mogu ništa reći. Toliko.

Anton Benvin: Bila je spomenuta suradnja s kulturom. Branko Fučić je svoj radni vijek proveo tražeći umjetnost i osobito glagoljsku pisanu baštinu. *Vi ste se, Fučiću, po naravi posla sretali s pastoralnim radnicima, župnicima i kapelanima. U čemu je za znanstvenog i kulturnog istraživača svećenik interesantna pojava? I drugo, što biste prisutnima savjetovali, nakon tolikog iskustva, kao afirmirani stručnjak, sada i kao dobitnik Herderove nagrade?*

Na to je Branko Fučić odgovorio slijedeće:

Za istraživača je pastoralni radnik naprosto nezaobilazan. On je uvijek čuvar i držitelj kulturnog blaga koje se u njegovoj ustanovi stvaralo i akumuliralo kroz stoljeća. Pod upravom pastoralnog radnika su crkveni arhivi, knjižnice, crkvena arhitektura s freskama na zidu, s oltarima, s kipovima, sa slikama, s liturgijskim ruhom i priborom. Često su u domeni njegove uprave arheološka tla i arheološki nalazi. Sve češće on upravlja uređenim muzejskim zbirkama. Ukratko, u njegovim je rukama velik dio nacionalne kulturne baštine koju istražuje i na kojoj gradi svoje znanstvene vizije arheolog, historičar umjetnosti i književnosti, etnolog, muzikolog – kratko povjesnik kulture.

Povrh toga on je istraživaču uvijek važan informator. U radu mu je suradnik a često mu je i školovani, profesionalni kolega. Uvijek je bilo i bit će pastoralnih radnika koji uz svoje staleške dužnosti i sami istražuju, studiraju i pišu. Neću nabrajati velike ličnosti, protagoniste, poput don Frane Bulića ili Franje Račkoga, jer bih oduljio kada bih iznio spisak imena naših istraživača i pisaca koji su se u prošlosti regrutirali i koji i danas ishode iz svećeničkih redova.

Razlog je tome ne samo opće više školovanje klera kao baza za ovaj rad nego i trajno druženje sa spomenicima a nadasve humanistička orijentacija koja leži u teološkom studiju i u pastoralnom zvanju.

Gledajući svoj životni put, svoju dugogodišnju praksu, svoj istraživački rad na terenu – prvenstveno onaj u Istri, na Kvarnerskim otocima i u Hrvatskom primorju – vidim da bi sav obavljani posao bio nezamisliv i neostvariv bez svestrane pomoći pastoralnih radnika na izvorištima, na terenu.

Na ovom skupu pruža mi se prilika da mnogima koji su i ovdje prisutni još jednom izrečem svoju toplu hvalu za nesebičnu i trajnu pomoć, za povjerenje i za gostoprimstvo.

S novim vremenom i s novim pokoljenjima mijenja se i opseg i smjer znanja, pomjera se ljestvica vrednota, pomjeraju se stremljenja i interesi. Mladi svećenici na selu znaju danas neusporedivo više – praktički i teoretski – o elektronicima, radiofoniji i o motorima nego je znala moja generacija. Danas će gotovo svatko od njih kako-tako natucati engleski, ali uskoro nitko više neće znati latinski. To ipak nije presudno. Presudniji je njihov opći kulturni profil. A njega oblikuju ambijenti: obiteljski i društveni. Oblikuje ga školovanje – od osnovne škole do fakulteta. Njega konačno oblikuje cijeli životni tok. O tome, naravno, nije moguće govoriti u nekoliko minuta.

Što da vam kažem?

Kao vjerniku potreban mi je svećenik karizmatičar više od svećenika s doktoratom. Ali kao čovjek s određenim kulturnim profilom ostajem žedan i neprivučen kada srodan profil ne osjetim u pastoralnom radniku. Primitivizam nas muči u bilo kome staležu, u bilo kojem društvu. Sigurno da mi jest i da mi ostaje idealom svećenik s karizmom, s toplim ljudskim srcem, čovjek s punim uvidom i razumijevanjem za naše osobne, za obiteljske i za društvene probleme, čovjek socijalan i čovjek sa svestranim znanjem – no da se dobro razumijemo – ne neki mudri i šturi enciklopedista, nego čovjek od kulture, čovjek koji je nalik na obrađeni vrt. A kultura za mene nije isto što i posjedovanje znanja, nego su to naši *odnosi* prema stvarima, ljudima, pojavama, idejama i moralnim principima. Kultura – to je prije svega sklad. Sve to zahtijeva stalni rad na samome sebi – ono što pastoralci neprestano propovijedaju nama vjernicima.

Biti savršen kao Otac naš nebeski – ta realizacija je nemoguća, ali je to životvorni, dinamički princip magnetskog polja, princip stalnog nišana koji nas nikada ne pušta u miru samozadovoljstva.

Pitanje koje ste mi postavili otvara beskrajno veliku temu. Ja bih se ograničio sada samo na svoj uži profesionalni sektor na kome sam u stalnom dodiru s pastoralnim radnicima – a to je istraživanje naše kulturne baštine i konzervatorska briga za njezino očuvanje, unapređenje i popularizaciju. Tu baštinu – u kojoj je materijalno utjelovljena i vjera našeg puka kroz njegov neprekinuti povijesni hod – tu baštinu treba sve dublje poznavati, za nju se brinuti i nju ni u kom slučaju ne devalvirati, ne obezvrijediti. Moja su iskustva s pastoralnim radnicima odlična, premda ni ovdje ne mogu zatajiti svoja razočaranja i gorčinu nad onim slučajevima kada se bez kriterija, bez kulturnog osjećaja i bez odgovornosti uništavalo to kulturno nasljeđe, npr. prilikom adaptacije crkvenih prostora novim liturgijskim zahtjevima ili kada se čak prodavalo stari, dragocjeni inventar za prolazni dinar namijenjen momentalnim praktičnim svrhama. Ne dolazi nam sva šteta od Turaka i Mlečana, stradava ovca i od vuka i od pastira.

Nakon toga je Benvin uputio pitanje prisutnoj Ljiljani Matković-Vlašić: *Vi ste javno progovorili još u ranim koncilskim danima: kako biste ocijenili – s vidika kulture – naš pokoncilski trenutak? Zatim, Vi se osobito zanimete za pitanje laikata, pobliže za ženu u Crkvi: po Vašem sudu, koje su i kolike šanse njihova doprinos a nas, danas i u danima koji dolaze?*

Ljiljana Matković-Vlašić je odgovorila slijedeće: Pokoncilska zbivanja traju već dva decenija. Kod nas je mnogo učinjeno da bi se učenje Drugog vatikanskog sabora proširilo u narod, ali sigurno nije učinjeno sve. S tim pitanjem, koje ste mi postavili, ja živim, intenzivno živim. Mislim da je učinjeno vrlo mnogo na različitim područjima. Ali s obzirom na potrebe današnjeg čovjeka nije učinjeno koliko bi bilo trebalo učiniti. Suvremeni je čovjek izložen mnogim poteškoćama, a iznad svega jednoj stanovitoj degradaciji. Čovjek naprosto gubi samoga sebe. Prijeti mu gubitak najvrednijeg. U kolikoj su mjeri pastoralni radnici uspjeli učiniti da se Crkva posuvremeni, ne mogu sada raščlaniti. To ostaje pod znakom pitanja. Nisam sigurna da li je uvijek dat adekvatan odgovor na čovjekova pitanja.

Anton Benvin: Gospoda Lojzika *Ulmann* se dugo godina bavi crkvenom umjetnošću. Pitamo je: *Vi se dugo godina bavite crkvenom umjetnošću: u čemu je pastoralna šansa postojeće umjetnosti za našu Crkvu? Vi se zalazete za pastoralnu kulturu. Smijemo li Vas pitati kako ste se osjetili ponukanom da se založite baš za taj vidik i vrednotu stvarnosti?*

Lojzika *Ulmann* je rekla: Pastoralna šansa za našu umjetnost u živoj Crkvi je velika, 1. za samog umjetnika, i 2. za konzumente sakralne umjetnosti, to jest za vjernike. Prvo, kad umjetnik prilazi sakralnoj umjetnosti kao svome zadatku, onda on najprije traži da obradi sadržaj i poruku na svoj način (kada gradi crkvu, kada kleše *Pieta* i slično). On sam treba vjernički proživljavati ono što radi. Uspostavlja se unutarnji kontakt s onima za koje umjetnik radi. Dakle, stvaralački čin kulture je i osobno kultiviranje umjetnika. Drugo, kad stvaralačka karizma (bilo u literaturi bilo u likovnoj umjetnosti) počinje djelovati i pastoralno utjecati, ona ima trajnu ulogu konzumiranja lijepog. I na jednu i na drugu šansu pastoralni radnici ne bi smjeli zaboraviti.

Marijana *Gajšaka* upitao je A. Benvin: „*Vi ste redovnik i profesor a bavite se umjetnošću: koji biste zadatak naše Crkve stavili na prvo mjesto u odnosu na suvremenu kulturu?*“

Na to je pitanje *Gajšak* opširno odgovorio. U teškom programiranju pastirskog djelovanja u suvremenom svijetu koje izvršuje božanski nalog naviještanja *Evangelja* i posvećenja duša, očito je da se ne može zanemariti ni uloga umjetnosti, njezina intimna povezanost sa širenjem vjere.

Upravo ponizujuće opadanje slikarstva, kiparstva i građevinarstva, koje se tako karakteristično odražava u praznim oblicima (pripazite! – ovdje govorim s posebnim naglaskom o tim granama umjetnosti primijenjenim u domeni sakralnoga!, osiromašenje i pustoš (ne želim generalizirati!) naših zdanja posvećenih bogoslužju morali bi pasti kao optužba i teret na savjest klera kojemu, čini se, kao da nedostaje odgoj i osjećaj za istinski lijepo, a sve bi to moralo biti tako daleko od svakoga tko i malo drži do svoje osobne kulture, u čemu bi baš kler po svom zvanju i poslanju morao prednjačiti u svakom pogledu – kao glasnik Boga živoga! Ovakva mlakost (recimo također: i neodgovornost) apsolutno je nedopustiva za one koji nose punu odgovornost za ljepotu doma Božjega: i pred Bogom i pred dušama koje su im povjerene pastirskoj brizi.

Svima bi nam dobro došlo da češće pročitamo poglavlja iz „*Knjige Izlaska*“ koja nam govore o podizanju Svetišta (usp. *Izl* 35–40), da doživimo nešto od otajstvenosti kad pristupamo uređenju prostorija u kojima se posadašnjuje golgotska žrtva... Kao da smo izgubili osjećaj, sveti osjećaj strahopoštovanja pred tim najvećim misterijem kojemu se klanjaju nebo, zemlja i podzemlje. Kao da je u posudama naših duša ponestalo ulja ljubavi... A ona je domišljata, daruje se do kraja, budući da je svjesna da je i njoj sve darovano. A vidljiva zgrada, crkva, jest svojevrsno ogledalo nutrine onoga kojemu je ona povjerena, postajući tako njegovom osobnom legitimacijom pred očima svijeta. I da li bi se s pravom na nju mogle primijeniti riječi: „*Gle šatora Božjega među ljudima!*““

Za sve to potreban je odgovarajući odgoj. Ne zaboravimo: i najuzvišenije može

postati žrtvom smiješnoga! Dovoljno je da ga prikazemo, predstavimo, na loš način.

Nismo li zahvaćeni valom potrošačkoga društva u kojem živimo, predajući se struji manjeg otpora, zanemarujući ljestvicu vrednota, mažući se, i nesvjesno, po riječima sv. Ignacija Antiohijskoga, „strašnim mirisom Kneza ovoga svijeta”, koji se širi (čovjek se teško otimlje tom dojmu!) čak i u ozračju prožetom sakralnošću, u kojem mu ne bi smjelo ni u pomisli biti pristupa!

Koliko li smo mu popustili samo s time što smo dopustili prodaju sladunjavih kič-čestitki u danima kada proslavljujemo najuzvišenije svetkovine misterija Božje ljubavi prema čovjeku i njegova spasenja. I tako najuzvišenije svršava u banalnosti, jer je prikazano na način koji ugađa čovjeku koji (zbog naše krivnje!) nema smisla za (od potresne Božje ljubavi) darovanu vertikalnu koja mu pruža šansu da postane nebeskim čovjekom, okristovljenim, oduhovljenim, oboženim...

Zar nismo primili sveto pomazanje – u vatri i sili Duha Svetoga – po kojem smo uzdignuti na kraljevsko dostojanstvo, da primjerom, djelima i riječima Božjemu narodu budemo i žrtva, i svećenici i učitelji? Da to povjereno nam duhovno i razumno Kristovo stado vodimo na sočne pašnjake Istine koja nam se objavila s visina, obdarujući nas darima najizvrsnijim, uključujući i spoznaju ljepote kojoj je izvor sam Bog, da imamo hrabrosti suočiti se i nagnati u bijeg vukove biznisa, pomodarstva, kada se radi o obrani tih darova. Možemo li to učiniti ako sami od toga nismo slobodni? Ako sami nismo kadri primjerom prednjačiti našim vjernicima? Ako sami vertikalno ne uzlazimo onamo odakle je jedino moguće širiti na druge svjetlost, privlačeći ih svojim primjerom? „Nemo dat quod non habet!” I neka se nitko od nas ne opravdava onom: „Pa ljudi to vole... Jasno, vole, jer ih nismo upozorili, odgovili, uklonili od njih tu napast, tu prigodu koja pothranjuje loš ukus. A dužnost nam je „da korimo i opominjemo, bilo to zgodno ili nezgodno...”, kako nas i Apostol opominje i poučava. Ako svatko od nas osobno neće tu stvar ozbiljno uzeti k srcu, razmatrati je i donositi konkretne praktične odluke u danom trenutku, nikakvi nam dekreti u tom smislu neće pomoći.

I, da zaključim: a ljubav je služenje! Tako nas je Spasitelj poučio. Umjetnost je dragocjeno i nenadoknadivo služenje koje umjetnik-vjernik pruža svojoj braći u vjeri, za njihovo duhovno uzdizanje preko vidljivih stvari do Nevidljivoga, u ozračju intimne radosti kojoj je u dušama začetnik sam Duh Sveti, radosti koju ne može doživjeti čovjek koji je uprljao svoje misli, srce, pogled i osjećaje grubom materijalnošću. Tako umjetnik-vjernik postaje glasnik one stvarnosti u koju smo uronjeni (a ipak je nedostupna našim osjetilima, dok je ne ugledamo licem u Lice, onakvu kakva jest), i to iskrom one stvaralačke moći koja je, zapravo, participacija na Izvoru iz kojeg je proizišla, zasjala, nagovijestila djelo, umjetničkim djelom, koje nas zahvaća i k Njemu – Stvoritelju – vraća. Nazvao bih to religioznom, kršćanskom kanonom koji čovjekovo dostojanstvo, koji je postao sinom Božjim, stavlja u sam vrh.

Smatram, i čvrsto sam u to uvjeren, da se ni jednom umjetniku ne bi smjelo povjeriti oblikovanje, pretakanje dogmi našega spasenja – sadržanih i izloženih u Vjeronanju – rječnikom s kojim se služi umjetnički izražaj, a da se taj čovjek nije prije istinski i iskreno predao Bogu u molitvi na koljenima, razmatrajući, moleći

za svjetlost i silu s visine, združivši to s postom i odricanjem svojega „ja“, postavši tako poslušni instrument u ruci Božjoj. Tek onda imamo pravo očekivati da će to umjetničko djelo biti uistinu djelo nadahnuto Duhom Svetim, jer će privlačiti, oplemenjivati i uzdizati dušu. Postat će prozorom otvorenim u vječnost, u čijoj ćemo svjetlosti ugledati Svjetlost koja ne poznaje zalaza. Uzvišenog li zvanja i poslanja! I kao što se stablo prepoznaje po svojim plodovima, ne prepoznaje li se tako i svatko prema svojim djelima?

Umjetnik, kojemu se povjerava jedan tako uzvišeni zadatak kao što je ukrašavanje Božjeg prebivališta među ljudima, mora živjeti duhom liturgije, osjećajući se među vjernicima živim dijelom Božjega stada. Samo tako, i jedino tako, moći će ostvariti – s obnovljenom i pročišćenom senzibilnošću (poput tolikih umjetnika iz prvih stoljeća kršćanske ere) – likove koji odgovaraju istinitosti ničim pomućenih osjećaja svetosti katoličke pravovjernosti.

Ako je sveta liturgija pozvana (a tako jest!) da oblikuje i pojača vjerski odgoj cjelokupnog čovjeka, u svim trenucima njegova života – od kolijevke pa sve do dana njegova rođenja za vječni Život – zašto se onda i umjetnost, koja se stavlja u službu *sacruma*, ne bi morala truditi (u suradnji s drugima), da vjernicima pomogne kako bi što bolje i što plodonosnije sudjelovali u liturgijskim obredima?

Božji narod, sveti puk, krvlju Kristovom stečen, zbog svoga osjećaja zajedništva traži ne samo prednost oltara (koji je središte svih liturgijskih radnji), rasvjete, dekora, ljepote i urednosti sakralnih predmeta u liturgijskoj funkciji, već traži i to da mu sveta aula vjerno pruži karakter, obilježje, jedinstva i mističnu tajnu starih katedrala u kojoj hijerarhija zrači svetošću povezanosti među sobom, dok ideje i oblici uprisutnjuju Krista Spasitelja i njegovo otajstveno Tijelo u otajstvu Crkve.

Dr. Dragu Šimundžu upitao je Anton Benvin: „*Što je, ovih posljednjih dvadeset godina, po vašem sudu dominantni ton zajedničkog izazova suvremene kulture i civilizacije kršćanstvu? Vi ste govorili na Tjednu o suvremenoj hrvatskoj književnosti: prisutni pastoralni djelatnici dolaze međutim iz krajeva gdje interferiraju utjecaji drugih književnosti, tuzemnih i inozemnih: neki pastoralni radnici dolaze iz šire evropske sredine: koje vrednote duha dolaze sve češće do izražaja u novijoj evropskoj književnosti, koje je dio i hrvatska i jugoslavenska?*

Šimundža je odgovorio: Po mom mišljenju, kada je riječ o kulturi, javljaju se neki čudni paradoksi, sukobi. Kršćanstvo se sa svojom tradicionalnom kulturom nalazi na velikoj kušnji: i tu je veliki izazov. Ali unatoč tim antagonizmima koji postoje, svjesni smo i znamo da se stvara planetarna kultura. Praktično naše pitanje je koliko mi možemo s našom nacionalnom kulturom koja se nalazi u kontekstu planetarne kulture, biti prisutni i doprinositi svjetskoj kulturi. To je veliki izazov. Zadnjih dvadeset godina mijenja se sustav vrednota, i to na našu štetu: od našeg klasičnog teološkog prema antropološkom vrednovanju. Ali sva sreća kršćanstvo je bipolarno; ono duboko prihvaća Boga a jednako tako prihvaća i čovjeka. To vrijedi i za religioznu kulturu. Postoji pokušaj da se iz konkretnog života izbaci religiozna vrednota. Mislim da je tu naš posao: da ne zaboravljamo duhovne vrednote kojima je temelj transcencija i Bog, ali moramo biti svjesni da na antropološkom planu moramo surađivati sa suvremenim svijetom.

Prečasnom Šantiću Benvin je upravio pitanje: „Vi ste bili kroz više godina odgojitelj pastoralnih djelatnika splitske metropolije: gdje ste osjetili veću potrebu integracije naših mladih kadrova u suvremenu kulturu? Sada ste pastoralno angažirani u centralnoj ustanovi mjesne Crkve – hvarske biskupije, jednog od naših turističkih istaknutih krajeva: gdje vidite šanse i probleme postojeće kulture (naše kulturne baštine, sveopćeg novijeg razvoja i slično) za pastoral turista?”

Šantić je odgovorio na pitanje ispričavši anegdotu koja se dogodila u jednom našem turističkom mjestu. Jedna grupa mladih posjetila je crkvu. Župnik im je tumačio slike u crkvi. Vidjevši da su djeca slabo poučena, počeo im je tumačiti. Dođe tako do slike Krista uskrsloga. Župnik im reče: „To je uskrslu Isus Krist.” A jedan mali reče: „Čiko, ne zavitlavaj! To je Cassius Clay. Vidi kako je razbačen!” To je zapravo općenit susret župnika s turistima koji dolaze u naše krajeve i usput posjećuju crkve. Ljudi koji nam dolaze, pa i oni sa Zapada, imaju vrlo male kulturne apetite. Neke grupe imaju svoje vlastite vodiče koji im tumače neke stvari u crkvama. Jednog sam takvog vodiča morao udaljiti, jer je takve stvari govorio da mi se kosa dizala, i to njemačkim turistima. Crkve se posjećuju kao muzejski objekti i pri tom se zaboravlja da su crkve živi objekti u koje dolaze ljudi vjernici i u kojima se Bogu mole. Ono što može svećenik učiniti jest osobni kontakt sa strancima, s turistima.

Potom je dr. A. Benvin zapitao dr. Marijana Jurčevića: *Vi duže vremena pratite kulturne tokove u nas, bez obzira na religioznost. Ako se držimo načela „uvazavanja onoga što nas povezuje”, koje biste vrednote istakli kao identične kršćanstvu i laičkoj kulturi koja nas tu i sad okružuje?* (Ovo se nadovezuje na Šimun-džino pitanje.) *Što bi u našoj kršćanskoj kulturi trebalo unaprijediti da naša riječ (evangelizacija) bude autentičnija?*

Na to je Jurčević odgovorio: Mi izrastamo iz kršćanske kulture. Kultura se ne može brzo apsorbirati kao što se apsorpira neko tehničko značenje (škola, fakultet). Svršiti danas škole još ne znači dobiti kulturu. Da li smo mi kao svećenici sami skočili u novu kulturu? Svršili smo škole, ali smo ostali s agrarnom kulturom svoga sela. Lako je svršiti tu tzv. intelektualističku kulturu, ali je teže steći onu praktičnu kulturu, kulturu življenja. Ta je kultura kultura dijaloga. Kulturni naši dodiri su na osobnom planu, na socijalnom planu i na psihološkom planu. Intelektualistički dio kulture je moguć, ali onaj praktični – onaj koji dira našu osobnost – koji najviše trebamo najmanje je prisutan.

Dr. Želimiru Puljiću Benvin je upravio pitanje: *Vi dolazite iz krajeva gdje kršćani, gdje kršćanska kultura (zapadnog i istočnog predanja) opstoji suživljena s islamom i njegovom kulturom: kako biste ocijenili sadašnji trenutak susreta kršćanstva i islama kao jedinstvenog problema u Evropi?*

Puljić je dao slijedeći odgovor: Svidjela mi se prva rečenica koju u svom izlaganju reče J. Sabol. „Stvari su nam jasne dok o njima ne počnemo raspravljati!” Tako i ovo. Ovo mi je bilo jasno do ovog trenutka, kad mi je to kao pitanje postavljeno da na nj odgovorim. Umjesto izravnog odgovora ispričat ću primjer iz svog života. Kad sam bio mali, imao sam jednog starijeg prijatelja. Jednom sam ga pitao: „Ivane, kada ćeš se ženiti?” A on mi reče: „O Božiću.” „A tko ti je žena?”

„Ona Fatima!” To se mene strašno dojmilo, tako strašno, da sam od tada Ivana gledao drukčijim očima i nisam ga tako volio kao prije. Kad sam kasnije išao u školu, moji su roditelji bili prijatelji s nekim muslimanima, s nekim Rašidom. Onda su mi one predrasude koje sam prije imao počele nestajati. Eto, mi rastemo s predrasadama i dužni smo da te predrasude otklanjamo. Htio bih istaknuti da mi kao vjernici kršćani, u prvom redu, a zatim i kao kulturni djelatnici imamo veliku životnu šansu na ovim prostorima, šansu koju je u svom izlaganju naglasio dr. Josip Turčinović. Mi nosimo sa sobom cijeli jedan supstrat i klimatski i geografski i nacionalni. Ali mi koji živimo na ovim prostorima imamo samim time velike šanse da posređujemo u kulturi, da pomožemo drugima. U samima sebi moramo rastvarati krive slike i predodžbe (kao što se i ideologije danas rastvaraju, kako reče J. Turčinović) i nastojati da budemo slični Bogu. Netko reče da veleprevrati nisu mogući. Ja bih rekao da su oni mogući i vjerujem da ih je Pavao VI. u svojem spisu „Ecclesiam suam” zacrtao. A njegov nasljednik papa Ivan Pavao II. reče: „Na tom putu obnavljanja svijeta ne smijemo čekati, nego ići u akciju.”

Na kraju je ing. Krešimir Tičiću postavio Benvin pitanje: *Vi ste po struci inženjer arhitekture a po osobnoj opciji gradite dobre scenske postave tolikih vjeronaučnih i sličnih crkvenih skazanja odnosno priredaba. Koja su Vaša zapažanja na tom području?*

Ing. Krešimir Tičić je na tu temu dao kratak izvještaj. Govorio je o tome kako je scensko stvaralaštvo nezaobilazno, važan oblik kulture. Iznio je i protumačio četiri vrlo važna elementa za scensko stvaralaštvo: forma teksta, izvođač, redatelj i inscenacija. Za formu teksta reče da je najvažniji dio pri stvaranju kazališne predstave. U tom dijelu vrlo je važan dijalog. Dijalogu nije posvećeno dovoljno pažnje u crkvenim suvremenijim dramama koje se prikazuju po našim crkvama i vjeronaučnim dvoranama. Što se tiče izvođača, postoje mnogi problemi. Danas mladi ljudi pohađaju poslije svoje redovne nastave još mnoge slobodne satove. Oni bi rado nastupali u crkvama, ali za to jednostavno nemaju vremena. Šteta što se u društvenim strukturama ne cijeni i taj rad u crkvenim slobodnim aktivnostima. Budući da su izvođači u škripcu s vremenom, rade brzo i površno. Rokovi su za predstavu vrlo kratki. Izvedbe nisu na visini. U društvu se uopće ne registriraju.

U nastavku Tičić je još govorio i o ulozi redatelja u postavljanju scenske predstave i o samoj inscenaciji.

Poslije ovog kruga priopćenja povel se kratka rasprava, kratka, jer nije bilo više vremena da se duže raspravlja. U raspravi su dotaknuta i obrađena važna pitanja pastorala i kulture.

Na kraju razgovora za „okruglim stolom” voditelj dr. Anton Benvin zahvalio je svima prisutnima, i onima za „okruglim stolom” i onima iz pastve, koji su to poslije podne zajedno razmišljali o zajedničkim problemima.

A. REBIĆ